
Petra RODIK
Renata FRANČ
Ines SUČIĆ

RATNIČKA I
MIROTVORNA
ULOGA KAO ASPEKTI
IDENTITETA ČASNIKA
OS RH

Rad je realiziran u okviru znanstvenog projekta “Društveni stavovi i međugrupni odnosi u hrvatskom društvu”, koji se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Istraživanja identiteta oružanih snaga konceptualno se velikim dijelom oslanjaju na tradiciju istraživanja vojne profesije kao dominantno teorijsko i istraživačko usmjerenje u području sociologije vojske (Harries-Jenkins, 1990.; Smerić, 2005.). Sociologija vojske na područje oružanih snaga primjenjuje klasične koncepte formulirane u kontekstu sociologije profesija. Pritom se nastoje opisati distinktivna obilježja časničke profesije, velikim dijelom iz normativne perspektive, analizirajući pitanja profesionalne etike, samopercepcije časničkog zbora i slična. Za primjer se dovoljno prisjetiti Huntingtonove rasprave o vojnom umu u *The Soldier and the State* (Huntington, 1994.; prvo izdanje 1957.) ili Janowitzeva razmatranja o promjeni etičkog kodeksa časti Američke vojske u *The Professional Soldier* (Janowitz, 1971.; prvo izdanje 1960.).

U 1990-im godinama, prihvaćajući koncept organizacijske kulture koji je u 1980-im godinama unutar istraživačke tradicije organizacijskih studija razvio i popularizirao Edgar Schein, sve češće se pojavljuju radovi koji različite normativne aspekte vojne organizacije razmatraju kao obilježja vojne kulture. Prema Snideru (1999., str. 14) “za vojnu kulturu može se reći da se odnosi na duboke strukture u organizacijama, ukorijenjene u prevladavajućim pretpostavkama, normama, vrijednostima, običajima i tradicijama, koje sve zajedno, tijekom vremena, djeluju usklađujući očekivanja individualnih pripadnika organizacije”. Iako pripadnici oružanih snaga s jedne strane dijele određeni zajednički skup vrijednosti poput odanosti domovini, časti i sl., istodobno je moguće uočiti kako pripadnici različitih rodova, grana, ponekad različitih generacija, dijele specifične zasebne tradicije i vrijednosti koje nisu institucionalno univerzalne već su, nasuprot, ponekad vrlo različite i specifične (Murray, 1999.; Snider, 1999.). Istraživanja vojne kulture bave se različitim aspektima svakodnevice vojnih organizacija, analizirajući specifične

normativno-vrijednosne strukture: stavove, obrasce ponašanja (poput svakodnevnog jutarnjeg salutiranja zastavi), ali i materijalne artefakte organizacijske kulture (simbolička vojnih uniformi). Ono što povezuje sva ta istraživanja jest to da se neposredno ili posredno bave pitanjem pripadnosti. Internaliziranjem vrijednosti i običaja te slijeđenjem uobičajenih praksi djelovanja, pripadnici oružanih snaga ne samo da pridonose uspješnoj realizaciji organizacijskih ciljeva već time istodobno potvrđuju svoju pripadnost vojnoj instituciji i afirmiraju svoj profesionalni identitet. Stoga se pitanje identiteta pojavljuje kao središnje pitanje istraživanja vojne kulture.

Kada govorimo o procesu identificiranja pripadnika oružanih snaga s vojnom profesijom ili, općenitije, s vojskom kao institucijom, potrebno je prepoznati slojevitost pojma pripadnosti, koji u sebi obuhvaća više referentnih okvira: pripadnost vlastitoj jedinici, pripadnost grani, pripadnost oružanim snagama.¹ Istodobno, profesionalni se identitet isprepleće i s drugim dimenzijama identiteta, primjerice religijskim, regionalnim, nacionalnim itd. Svaka od spomenutih pripadnosti sa sobom nosi i relativno strukturirana očekivanja o tome kako se pripadnici i pripadnice trebaju ponašati, u što trebaju vjerovati, što im je prihvatljivo, a što nije.

Širenje skupa vojnih uloga i zadaća koje je donio post-hladnoratovski kontekst (Dandeker, 1994.) nema implikacije samo na sferu institucionalne prilagodbe i transformacije (institucionalno restrukturiranje, nabava nove opreme, donošenje novih regulativnih dokumenata itd.) već uz to otvara dodatno pitanje: koliko su pripadnici oružanih snaga kognitivno i konativno pripremljeni za snalaženje u novim ulogama i, uopće, koliko su te nove uloge za njih prihvatljive? Temeljna društvena funkcija oružanih snaga oduvijek je bila priprema za rat i vođenje rata. Današnje mirovne operacije predstavljaju prilično različit operativni kontekst od ratnog: "Poput rata, mirovne operacije su vojni poduhvati u službi političkih ciljeva. No za razliku od rata, mirovnim misijama nedostaje fokalni neprijatelj, često nemaju jasno definirane ciljeve misije i u pravilu se provode u okruženju koje nije jasno strukturirano" (Franko, 2003., str. 45). Navedene strukturne razlike ratova i

1 Te razine pripadnosti nisu uvijek i nužno međusobno usklađene i koherentne. Kako je vrlo uvjerljivo utvrdila Donna Winslow (2004.) u istraživanju kanadskih oružanih snaga – odanost vlastitoj jedinici može u određenim okolnostima biti u opreci sa zahtjevima formalne institucionalne zapovjedne strukture, i dovesti do vrlo problematičnog ponašanja kojim se opstruira učinkovito funkcioniranje nacionalnog kontingenta u kontekstu međunarodne vojne misije.

mirovnih misija diferenciraju izazove s kojima se časnici i vojnici susreću u ta dva konteksta: “Vojnici u ratu i vojnici u mirovnim misijama suočavaju se s potpuno različitim temeljnim izazovima. U ratu se vojnici suočavaju s jasno definiranim neprijateljem i koriste se vojnom silom i nasiljem kako bi pobijedili na bojnopolju. To je psihologija ratnika (*war-fighter's psychology*). No vojnici u mirovnim misijama ne bi trebali sudjelovati u sukobu. Umjesto toga, trebali bi iskoristiti moć uvjeravanja i diplomatske vještine kako bi ograničili nasilje i onemogućili njegovu eskalaciju te istodobno tražiti put miroljubivom rješenju sukoba” (Langholtz, 2003., 11).

Također, ta dva tipa vojnih uloga razlikuju se i na razini legitimnosti. Klasična vojna uloga ratnika legitimirana je pretežno nacionalno-obrambenim ciljevima, koji u velikoj mjeri počivaju na realnoj političkoj slici međunarodnih odnosa koji naglašavaju nacionalni suverenitet i obrambenu moć, a međunarodnu suradnju vide ponajprije instrumentalno – kao sredstvo jačanja relativne moći u odnosu na druge. Nasuprot tomu, uloga mirotvorca svoj izvor legitimnosti crpi u povjerenju u nadnacionalni normativno-institucionalni poredak, odnosno pretpostavlja prihvaćanje političkog idealizma (Waltz, 1998.). Znači li to da možemo očekivati da će oni časnici koji su skloni pozitivno vrednovati ulogu mirotvorca (vidjevši u njoj sastavni i vrijedni dio vlastita profesionalnog identiteta), također biti skloniji pozitivno ocjenjivati međunarodne institucije poput UN-a, a da će s druge strane oni koji više vrednuju ratničke vrijednosti nužno istodobno biti više domoljubno orijentirani? Jesu li časnici spremni i voljni prihvatiti nove, uglavnom neborbene uloge u jednakoj mjeri kao i stare? Jesu li te uloge uopće međusobno pomirljive ili njihova međusobna suprotstavljenost dovodi u pitanje koherentnost osobnog i profesionalnog identiteta?

Za OS RH ta se pitanja pojavljuju u vrlo zaoštrenom obliku radi kratkoga razdoblja transformacije s ratnog i ratnički orijentiranog sastava prema profesionalnom sastavu usmjerenom na širi spektar zadaća i uloga, među kojima istaknutu ulogu ima sudjelovanje u međunarodnim vojnim misijama. Pripadnici OS RH su, počevši od prvog angažmana 1999. godine u misiji UNAMSIL, sudjelovali u ukupno 18 međunarodnih misija, od kojih u 16 mirovnih misija pod pokroviteljstvom UN-a, jednoj EUFOR-ovoj misiji (EUFOR TCHAD/CAR) te jednoj NATO-ovoj misiji (IASF). U relativno kratkom razdoblju od deset godina udio pripadnika koji sudjeluju u međunarodnim misijama, u odnosu na ukupnu veličinu oružanih snaga (tzv. *out of area ratio*, Haltiner i Tresch, 2008.), povećao

se s 0,015% na 2,42%,² tako da Hrvatska danas pripada krugu zemalja s umjerenim sudjelovanjem u međunarodnim misijama.³ Ako uzmemo u obzir Haltinerovu i Tretschovu napomenu da je, uključujući rotacije i logistiku, za popunjavanje jednog mjesta u međunarodnim misijama realno potrebno sudjelovanje 4 do 6, izravno ili neizravno uključenih pripadnika oružanih snaga, može se procijeniti da udio, izravno ili neizravno uključenih u međunarodne misije, za OS RH trenutno doseže do između 9 i 14%. Kako se i ubuduće može očekivati nastavak već započetog trenda povećanja međunarodnog angažmana OS RH, postavlja se pitanje – u kojoj se mjeri časnici OS RH identificiraju s ulogom “mirotvoraca” te koji je odnos mirotvorne i tradicionalne borbene ili ratničke orijentacije?

Da bismo dobili odgovor na ta pitanja, poslužili smo se instrumentom Volкера Frankea, koji je originalno nastao za istraživanje stavova kadeta i časnika Američke vojske (Franke, 1997.; Franke, 2000.; Franke i Heincken, 2001.). Taj se instrument, iako obuhvaća nekoliko dimenzija identiteta, o čemu će biti riječi kasnije u tekstu, primarno bavi upravo odnosom ratničke orijentacije i, kako ga Franke naziva, “globalnog institucionalizma” (podrška globalnim institucijama). Ujedno, instrument je dovoljno univerzalno konceptualiziran da je primjenjiv na različite subpopulacije unutar oružanih snaga, a autor ga je primijenio u komparativnom istraživanju na kadetskom i časničkom uzorku 1995. i 1996. godine (Franke, 1998.). Hipotetski, usporedba rezultata za različite kategorije pripadnika OS RH (časnike, dočasnike, vojnike), mogla bi pružiti informaciju o eventualnim divergencijama u stavovima koje mogu postati izvorom nerazumijevanja, neslaganja, pa i sukoba unutar vojne organizacije. Nadalje, iako Frankeov instrument obuhvaća vojno-specifične sadržaje,⁴ istodobno je dovoljno univerzalno oblikovan da je, uz minimalne prilagodbe, mogao biti primijenjen za usporedbu stavova kadeta West Pointa sa stavovima studenata Sveučilišta u Sirakuzi (Franke, 2001.).

2 Izvori: za ukupan broj pripadnika OS RH, ne računajući civilne službenike i namještenike, za 1999.: Žunec, 1999., 141; za DVO u 2009.: *Godišnja razmjena...* 2009., 18; za dragovoljne ročnike u 2009.: *Počinja služenje...*, 2009. Podaci o broju pripadnika u međunarodnim misijama preuzeti su sa službenih internetskih stranica MORH-a (*SMOS...*, 2009.).

3 Haltiner i Tresch klasificiraju zemlje u pet kategorija: 0-1%, 1-2%, 2-3%, 3-4%, 4 i više; prema podacima koje navode za 2007. godinu, vodeće mjesto, s više od 6%, zauzima Danska.

4 Kao suprotan primjer možemo spomenuti Soetersovo komparativno istraživanje vrijednosnih orijentacija kadeta (Soeters, 1997.) koje se koristi Hofstedeovim *Value Survey Moduleom*, koji doduše daje sliku o strukturi interpersonalnih i personalnih radnih vrijednosti, ali se ne dotiče pitanja specifičnih za vojne organizacije.

Osnovni ciljevi ovog rada jesu – kritički se oslanjajući na Frankeovu operacionalizaciju problema međudnosa ratničke i mirotvorne uloge – utvrditi (a) u kojoj mjeri časnici OS RH prihvaćaju određene vrijednosne orijentacije (domoljublje, ratničku orijentaciju, sklonost mirovnim operacijama te sklonost globalnim institucijama), (b) jesu li ratnička i mirotvorna orijentacija međusobno kompatibilne ili isključive, te (c) jesu li sociodemografska obilježja časnika (spol, dob), njihov profesionalni status (osobni čin, vojni rod/grana) ili iskustva (sudjelovanje u mirovnim misijama i školovanje u inozemstvu) izvori značajnih razlika u prihvaćanju tih vrijednosti.

Korišteni podaci prikupljeni su u okviru projekta “Hrvatska vojska – hrvatsko društvo”⁵ 2008. godine anketiranjem probabilističkog uzorka časnika OS RH, stratificiranog prema grani, činu i spolu, uz poštivanje proporcionalne zastupljenosti pripadnika različitih ustrojbenih cjelina unutar tih kategorija, pri čemu su u planiranju uzorka neke kategorije časnika bile nadzastupljene (žene, pripadnici HRM-a i HRZ/PZO-a) radi analiza koje uključuju usporedbe s obzirom na spol, osobni čin i pripadnost grani OS RH. Ponderiranjem rezultata prema stvarnim omjerima svih spomenutih kategorija u strukturi OS RH (prema aktualnim podacima MORH-a) postignuto je da uzorak vjerno odražava stratificiranost populacije časnika.

Realiziranim je uzorkom obuhvaćeno 596 časnika, što dopušta procjenu populacijskih parametara s teorijskom greškom koja ne prelazi 2,2 posto, uz stupanj rizika u zaključivanju manji od pet posto.

Anketiranje su proveli psiholozi OS RH od 29. travnja do 13. lipnja 2008. godine. Nakon dobivenih uputa svaki je časnik samostalno i anonimno ispunjavao upitnik. Kako bi se smanjila proporcija neizjašnjavanja na pitanja u anketi i ujedno osigurali što iskreniji odgovori, sudionicima je, osim objašnjavanja načina na koji su ušli u uzorak (slučajan izbor), anonimnost zajamčena time što se njihova imena nisu evidentirala ni na koji način, uz objašnjenje da će njihovi odgovori biti iskorišteni isključivo kao podaci za statističke analize (Smerić i sur., 2008.).

5 Projekt je provodio Institut društvenih znanosti Ivo Pilar za potrebe Ministarstva obrane Republike Hrvatske (MORH) i Instituta za istraživanje i razvoj obrambenih sustava (IROS) kao naručitelja.

DIMENZIJE IDENTITETA ČASNIKA – PRIMJENA FRANKEOVA INSTRUMENTA (*FUTURE OFFICER SURVEY*)

Kao što je već spomenuto, za mjerenje vojnih vrijednosnih orijentacija primijenjen je hrvatski prijevod originalnog instrumenta Volkera Frankea (Franke, 1997.; Franke, 2000.; Franke i Heinecken, 2001.), koji se sastoji od 32 čestice, a namijenjen je mjerenju šest vrijednosnih orijentacija. Franke tim instrumentom nastoji obuhvatiti orijentacije u odnosu na takozvane “stare” i “nove” vojne uloge kroz dvije skale – skalu ratničke orijentacije i skalu sklonosti mirovnim operacijama. Uz to, te dimenzije nastoji povezati s općom orijentacijom prema međuljudskim odnosima (skala makijavelizma), sa stavovima o ulozi države prema svojim građanima (skala konzervativizma/ ekonomskog liberalizma⁶) te s intenzitetom nacionalnog, odnosno nadnacionalnog identificiranja (domoljublje, podrška globalnim institucijama).

Franke svoju analizu rezultata dobivenih primjenom upitnika za mjerenje vrijednosnih orijentacija temelji na pretpostavci o višedimenzionalnosti i faktorskoj valjanosti instrumenta, bez navođenja konkretnih informacija o latentnoj strukturi na osnovi kojih bi se mogla procijeniti opravdanost tih pretpostavki. U Tablici 1 predočena je raspodjela časnika s obzirom na slaganje/neslaganje sa sadržajem tvrdnji i predočeni su deskriptivni pokazatelji za pojedinačne čestice po originalnim subskalama.

Tablica 1.

Raspodjela časnika s obzirom na slaganje/neslaganje sa sadržajem tvrdnji i deskriptivni podaci po pojedinačnim česticama prikazanim po originalnim subskalama*

		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem	Bez odgovora	M	SD
DOMOLJUBLJE									
1.	Na posao u vojsci gledam kao na poziv koji mi omogućuje služenje domovini.	1.0	5.8	24.8	50.7	16.7	0.9	3.77	0.834
8.	Iako se neki ljudi osjećaju kao građani svijeta, svaki bi Hrvat ponajprije trebao biti odan svojoj zemlji.	0.2	0.7	6.0	51.2	41.2	0.8	4.34	0.638

⁶ Radi izbjegavanja nesporazuma u ovom ćemo ga tekstu imenovati terminom “ekonomski liberalizam”, smatrajući taj naziv adekvatnijim zajedničkom nazivniku sadržaja tvrdnji koje čine ovaj instrument.

22.	Promicanje domoljublja trebao bi biti važan cilj obrazovanja građana.	0.8	3.1	16.2	53.6	25.8	0.5	4.01	0.790
26.	Svi bi Hrvati trebali biti voljni boriti se za svoju zemlju.	0.9	2.1	8.5	45.7	42.6	0.3	4.28	0.772
29.	Odanost vlastitoj zemlji treba biti ispred razmišljanja o bratstvu u svijetu.	0.4	4.2	28.1	44.4	22.5	0.3	3.85	0.832
15.	Najvažnija osobina "dobrog državljanina" jest služenje u vojsci radi obrane vlastite zemlje.	7.9	29.6	29.8	24.3	8.1	0.3	2.95	1.087

RATNIČKA ORIJENTACIJA

2.	U današnjem svijetu središnje funkcije vojske trebale bi biti održavanje mira i druge neborbene zadaće.	1.0	7.9	16.7	57.2	16.0	1.2	3.80	0.838
3.	Sudjelovanje u zadaćama održavanja mira doživio/-la bih jednako vrijednim kao i borbu u ratu.	1.5	6.9	17.1	57.0	16.7	0.9	3.81	0.849
9.	Kada sam se odlučio/-la za karijeru u vojsci, očekivao/-la sam da se borim u ratu.	6.1	17.0	23.3	31.0	22.1	0.7	3.46	1.184
10.	Vojska ponajprije mora biti usmjerena na pripremu za borbene operacije i izvođenje borbenih operacija.	1.3	5.6	17.4	52.1	22.6	1.0	3.90	0.859
16.	Najvažnija uloga vojske jest priprema za rat i vođenje rata.	6.3	24.6	29.5	27.5	11.7	0.3	3.14	1.109
17.	S obzirom na to kakva je ljudska narav, uvijek će biti ratova.	0.8	5.8	16.6	51.5	24.8	0.5	3.94	0.846
23.	Ponekad je rat nužan kako bi se zaštitili nacionalni interesi.	4.2	8.1	20.7	50.4	16.2	0.5	3.67	0.983

SKLONOST MIROVNIM OPERACIJAMA

6.	Sudjelovanje u zadaćama održavanja mira smanjuje borbenu spremnost vojnika.	14.8	58.8	18.6	6.6	.8	0.3	2.20	0.799
13.	Sviđa mi se "humana strana" misija održavanja mira.	0.6	1.5	12.3	40.7	44.4	0.5	4.28	0.778
20.	Smatram da bi osposobljavanje za održavanje mira bilo važno za moju vojnu obuku.	1.6	6.3	29.4	48.4	13.4	0.9	3.66	0.848
24.	Važno je pomoći državama u nevolji kad god je to moguće.	0.6	2.3	17.7	61.1	17.9	0.3	3.94	0.708
27.	U operacijama održavanja mira vojnik ne može učinkovito obaviti svoj posao ako silu smije upotrijebiti samo u slučaju samoobrane.	5.0	23.8	37.5	25.2	7.9	0.7	3.07	1.003
30.	U misijama održavanja mira teško je dati značajan doprinos.	6.0	36.5	40.8	14.6	1.8	0.3	2.70	0.857
32.	Smatram da će biti teško prebaciti se s borbenih aktivnosti na aktivnosti održavanja mira.	9.3	50.1	31.7	7.0	1.4	0.5	2.41	0.807

PODRŠKA GLOBALNIM INSTITUCIJAMA

4.	Povećana multinacionalnost vojnih misija od kraja Hladnog rata ukazuje na potrebu za jačim UN-om.	0.9	4.8	28.9	51.6	12.4	1.5	3.71	0.779
11.	UN bi trebalo osnažiti dajući mu mogućnost kontrole nad vojnim snagama svih zemalja članica.	9.3	27.8	34.8	22.3	4.8	1.1	2.85	1.026
18.	Stvaranje svjetske vlade bio bi najbolji način osiguranja međunarodnog mira.	15.9	32.1	39.0	10.5	1.8	0.6	2.50	0.945

EKONOMSKI LIBERALIZAM

5.	Hrvatska je otišla predaleko u tome da svima osigura jednake mogućnosti pred zakonom.	11.3	34.3	35.9	14.9	2.4	1.2	2.62	0.955
12.	Hrvatska država bi svakom građaninu trebala omogućiti zdravstveno osiguranje.	0.0	1.3	3.7	38.5	55.7	0.9	4.50	0.634
19.	Vlada bi trebala učiniti sve što je u njenoj moći kako bi se u Hrvatskoj iskorijenilo siromaštvo.	0.1	1.3	4.5	40.6	52.8	0.7	4.46	0.656

MAKIJAVELIZAM

7.	Poštenje se uvijek isplati.	3.1	9.6	17.0	49.2	20.8	0.3	3.75	0.991
14.	Općenito govoreći, ljudi ne žele raditi ako na to nisu natjerani.	8.0	30.5	35.8	21.8	2.9	1.1	2.81	0.965
21.	Da bi napredovao, čovjek se tu i tamo treba koristiti prečacima.	13.5	34.4	28.7	18.9	3.8	0.6	2.65	1.053
25.	Osoba treba djelovati samo kad je sigurna da je to moralno ispravno.	0.2	4.9	21.5	54.3	18.6	0.5	3.87	0.774
28.	Opravdano je pretpostaviti da svi ljudi imaju u sebi zlu stranu, koju će pokazati kada im se za to pruži prilika.	4.4	25.2	38.2	28.2	3.2	0.7	3.01	0.919
31.	Svatko tko u potpunosti vjeruje svima drugima, priziva si probleme.	1.6	15.3	37.2	38.4	7.3	0.3	3.35	0.879

* Navode se vrijednosti utvrđene na ponderiranim podacima.

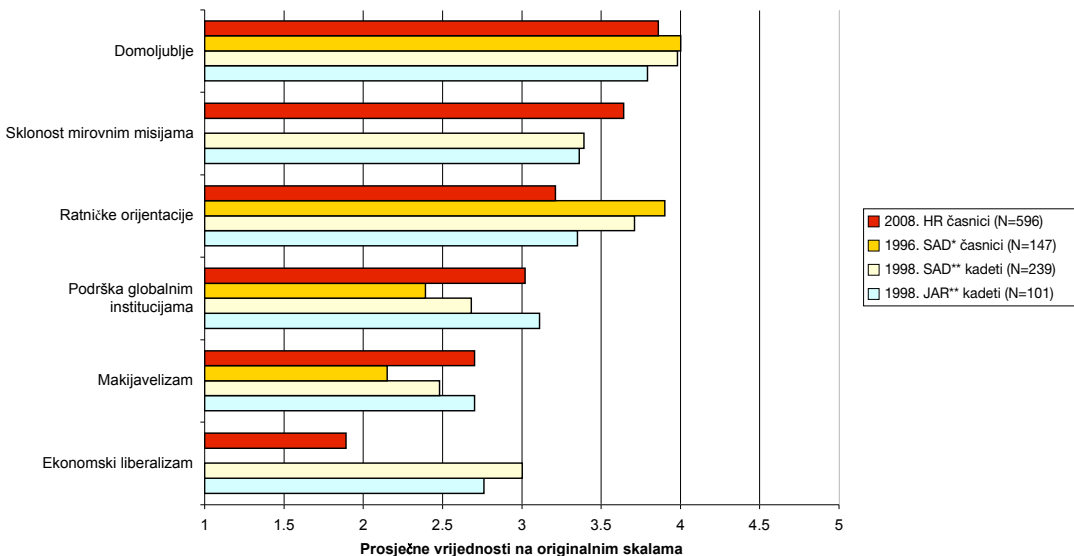
Prije provjere valjanosti instrumenta u našim uvjetima, radi usporedbe prosječnih rezultata hrvatskih časnika s prosječnim rezultatima časnika i kadeta iz istraživanja s originalnim instrumentom, izračunali smo rezultate po subskalama za svaku od šest originalnih subskala. Rezultati po subskalama određeni su kao prosječne vrijednosti na temelju svih čestica koje prema autoru čine pojedinu originalnu subskalnu (broj i sadržaj čestica po originalnim skalama vidljiv je iz Tablice 1) i mogu varirati u rasponu od 1 do 5, pri čemu viši rezultat znači više prihvaćanje te

**Ratnička i mirotvorna
uloga kao aspekti
identiteta časnika
OS RH**

vrijednosne orijentacije (prije formiranja ukupnih rezultata izvršena su potrebna rekodiranja čestica). Utvrđene prosječne vrijednosti časnika po originalnim subskalama (Slika 1) pokazuju kako su, generalno gledajući, časnici OS RH relativno najskloniji domoljublju i visoko vrednuju mirovne misije, dok su najmanje skloni vrijednostima ekonomskog liberalizma i makijavelizma – dakle, cijene vrijednosti poput poštenja i moralne ispravnosti djelovanja, te smatraju da bi država trebala razvijati svoju socijalnu funkciju u odnosu prema građanima. Usporedba prosječnih rezultata časnika OS RH na originalnim subskalama vrijednosnih orijentacija s prosječnim rezultatima časnika i kadeta u američkim istraživanjima (Franke, 1998.; Franke i Heinecken, 2001.) predočena je na Slici 1.

Slika 1.

Usporedba prosječnih rezultata časnika OS RH na originalnim skalama vrijednosnih orijentacija s prosječnim rezultatima časnika i kadeta iz američkih istraživanja

* Izvor: Franke, 1998., 260.

** Izvor: Franke i Heinecken, 2001., 578-579.

Općenito govoreći, predočeni podaci ukazuju na to da je kod svih obuhvaćenih skupina najzastupljenije domoljublje, pri čemu sklonost domoljublju najmanje varira od skupine do skupine, dok je podrška globalnim institucijama pretežno niska. Generalno gledajući, hrvatski časnici su u strukturi prihvaćanja ponuđenih vrijednosti sličniji kadetima Južnoafričke Republike nego američkim kadetima i časnicima, osim kada je riječ o izrazitom neprihvatanju ekonomskog liberalizma, odnosno iznimno pozitivnom vrednovanju socijalne države. S obzirom na to da se radi o usporedbi raznovrsnih populacija, s jedne strane časničkih, a s druge kadetskih, te da se rezultati odnose na velik raspon godina, ne bi se bilo korektno na temelju

tih rezultata upuštati u eventualne analize koje bi tražile uzroke razlika između tih četiriju skupina. Na najopćenitijoj je razini moguće uočiti sličnost ranga s obzirom na relativno podržavanje vrijednosnih orijentacija, te da su sve obuhvaćene skupine u prosjeku domoljubno orijentirane te nesklone makijavelizmu (odnosno vrednuju moralnost u međuljudskim odnosima).

PRILAGODBA INSTRUMENTA HRVATSKOM KONTEKSTU

Radi provjere faktorske valjanosti korištenog prijevoda originalnog instrumenta provedena je analiza glavnih komponenata, pri čemu je broj značajnih komponenti unaprijed određen na šest, u skladu s brojem subskala iz originalnog instrumenta. Provedena analiza glavnih komponenata rezultirala je s devet glavnih komponenata karakterističnog korijena većeg od jedan, koje zajedno objašnjavaju 55,12% varijance rezultata. Prvih šest komponenata, koje su zadržane i rotirane u *varimax* poziciju, objašnjavaju 45,23% varijance rezultata. Utvrđena matrica faktorske strukture pokazuje da se veći broj čestica ne grupira u skladu s očekivanjima na temelju originalnog instrumenta; pri čemu ili nema značajnih saturacija na očekivanoj komponenti ili istodobno podjednako saturira više komponenti (utvrđena matrica predočena je u Smerić i sur., 2008).

Budući da faktorskom analizom nije potvrđena mogućnost valjanog razlikovanja šest očekivanih dimenzija iz originalnog instrumenta, izborom odgovarajućih čestica nastojali smo ostvariti faktorski čiste subskale za četiri vrijednosne orijentacije: ratničku orijentaciju, sklonost mirovnim operacijama, domoljublje i podršku globalnim institucijama, koje su bitne za ciljeve ovog rada. Početno smo izostavili sve čestice iz originalnih skala konzervativizma i makijavelizma (devet čestica), te ostale čestice koje su u najvećem broju pokazivale odstupanja od očekivane faktorske strukture, te smo zadržali 18 čestica namijenjenih mjerenju ratničke orijentacije, sklonosti mirovnim operacijama, domoljublja i podrške globalnim institucijama. Provjera takva skraćenog instrumenta analizom glavnih komponenata pokazala je da prve četiri komponente objašnjavaju 47,5% varijance rezultata. Zadržane komponente su rotirane u *varimax* poziciju (Tablica 2).

Tablica 2.

Matrica faktorske strukture skraćenog instrumenta za mjerenje četiri vrijednosne orijentacije: domoljblja, ratničke orijentacije, sklonosti mirovnim operacijama i podrške globalnim institucijama (analiza glavnih komponenata, zadane četiri komponente, *varimax*)

	Domo- ljublje	Ratnička orijen- tacija	Sklonost mirovnim operacijama	Podrška globalnim institucijama
Promicanje domoljblja trebao bi biti važan cilj obrazovanja građana.	.71			
Iako se neki ljudi osjećaju kao građani svijeta, svaki bi Hrvat ponajprije trebao biti odan svojoj zemlji.	.70			
Svi bi Hrvati trebali biti voljni boriti se za svoju zemlju.	.68			
Odanost vlastitoj zemlji treba biti ispred razmišljanja o bratstvu u svijetu.	.68			
Na posao u vojsci gledam kao na poziv koji mi omogućuje služenje domovini.	.60			
Najvažnija osobina "dobrog državljanina" jest služenje u vojsci radi obrane vlastite zemlje.	.45			.50
Vojska ponajprije mora biti usmjerena na pripremu za borbene operacije i izvođenje borbenih operacija.		.69		
Najvažnija uloga vojske jest priprema za rat i vođenje rata.		.68		
Ponekad je rat nužan kako bi se zaštitili nacionalni interesi.		.57		
Kada sam se odlučio/-la za karijeru u vojsci, očekivao/-la sam da se borim u ratu.		.53		
S obzirom na to kakva je ljudska narav, uvijek će biti ratova.		.50		
Smatram da bi osposobljavanje za održavanje mira bilo važno za moju vojnu obuku.			.68	
Sviđa mi se "humana strana" misija održavanja mira.			.66	
Sudjelovanje u zadaćama održavanja mira doživio/-la bih jednako vrijednim kao i borbu u ratu.*			.64	
Važno je pomoći državama u nevolji kad god je to moguće.			.51	
U današnjem svijetu središnje funkcije vojske trebale bi biti održavanje mira i druge neborbene zadaće.*		-.34	.48	
Stvaranje svjetske vlade bio bi najbolji način osiguranja međunarodnog mira.				.77
UN bi trebalo osnažiti dajući mu mogućnost kontrole nad vojnim snagama svih zemalja članica.				.72

* U originalnom instrumentu te čestice idu u subskalu ratničke orijentacije. Prikazane su saturacije veće od 0.30

Petra RODIK
Renata FRANČIĆ
Ines SUČIĆ

**Ratnička i mirotvorna
uloga kao aspekti
identiteta časnika
OS RH**

Utvrđena faktorska struktura (Tablica 2) pokazala je da se sve izabrane čestice (osim jedne *Najvažnija osobina "dobrog državljanina" jest služenje u vojsci radi obrane vlastite zemlje* koja pokazuje dvostruku saturaciju i koja onda nije korištena za formiranje rezultata) smještaju samo na jednu i to očekivanu komponentu, odnosno potvrđuje mogućnost formiranja zasebnih rezultata za četiri subskele. Rezultati po subskalama formirani su kao prosječni rezultat na odgovarajućim česticama, što znači da mogu varirati u rasponu od 1 do 5, pri čemu veći rezultat ukazuje na veće podržavanje te vrijednosne orijentacije. Rezultati po subskalama imaju relativno zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije, osim u slučaju skale podrške globalnim institucijama koja ima samo dvije čestice (Tablica 3).

ANALIZA PODATAKA

Tablica 3.

Osnovni deskriptivni podaci o korištenim subskalama zajedno s međusobnim koeficijentima korelacija (N=596)

Osnovni deskriptivni podaci rezultata časnika po subskalama zajedno s međusobnim koeficijentima korelacija predočeni su u Tablici 3.

	Broj čestica	Alfa	M*	Sd	Ratnička orijentacija	Sklonost mirovnim misijama	Domoljublje	Podrška globalnim institucijama
Ratnička orijentacija	5	0.63	3.62	0.630		.03	.42**	.01
Sklonost mirovnim misijama	5	0.63	3.90	0.515			.30**	.19**
Domo- ljublje	5	0.77	4.05	0.556				-.05
Podrška globalnim instituci- jama	2	0.55	2.67	0.817				

* Prosječne vrijednosti utvrđene su na ponderiranim podacima.

** Korelacije su značajne uz $p < 0.01$.

Prosječne vrijednosti po formiranim skalama pokazuju da časnike OS RH relativno najviše karakterizira domoljublje, potom sklonost mirovnim operacijama, pa ratnička orijentacija, a u pogledu podrške globalnim institucijama u prosjeku izražavaju tek blago prihvaćanje. T testovima za zavisne uzorke utvrđeno je da su sve razlike između prosječnih vrijednosti časnika na četiri subskale međusobno statistički značajne (uz $p < 0.01$).

Utvrđeni koeficijenti korelacija (Tablica 3) ukazuju na to da je sklonost domoljublju u statistički značajnim pozitivnim umjerenim korelacijama (uz $p < 0.01$) i s ratničkom orijentacijom ($r=0.42$) i sa sklonošću mirovnim misijama ($r=0.30$). Ujedno, sklonost mirovnim misijama je statistički značajno (uz $p < 0.01$) pozitivno i relativno slabo povezana s podrškom UN-u ($r=0.20$). Ako razmotrimo u uvodu postavljeno pitanje o odnosu ratničke orijentacije i domoljublja, s jedne strane, nasuprot podršci mirovnim misijama i nadnacionalnim institucijama s druge strane, na temelju utvrđenih korelacija možemo zaključiti da se prvi par vrijednosnih orijentacija doista ponaša u skladu s očekivanjem, dok je drugi konceptualni par relativno nisko (iako statistički značajno) koreliran. Odsustvo značajne korelacije između sklonosti mirovnim misijama i ratničke orijentacije ukazuje na to da iz perspektive časnika OS RH te dvije orijentacije nisu uopće međusobno povezane. Drugim riječima – ratnička i mirotvorna orijentacija prihvaćaju se ili odbacuju neovisno jedna o drugoj, što znači da nisu međusobno isključive. Pritom, važno je napomenuti kako je domoljublje pozitivno povezano i s ratničkom i s mirotvornom orijentacijom.

Obilježja časnika kao izvori razlika u prihvaćanju vrijednosnih orijentacija

Radi odgovora na pitanje jesu li obuhvaćena obilježja časnika (spol, dob, časnički rang,⁷ pripadnost grani, iskustvo sudjelovanja u međunarodnim misijama, te iskustvo školovanja u inozemstvu) statistički značajni izvori razlika u prihvaćanju četiri vrijednosne orijentacije, provedene su multivarijatne analize varijance sa svakim od šest obuhvaćenih obilježja časnika kao nezavisnom varijablom. Osnovni nalazi provedenih multivarijatnih analiza varijance navedeni su u Tablici 4.

7 Rang je kodiran u skladu s uobičajenom vojnom klasifikacijom časničkih činova na niže (poručnik/poručnik korvete, natporučnik/poručnik fregate, satnik/poručnik bojnog broda) i više (bojnik/kapetan korvete, pukovnik/kapetan fregate i brigadir/kapetan bojnog broda).

Tablica 4.

Osnovni nalazi provedenih multivarijantnih analiza varijance za testiranje spola, dobi, osobnog čina, pripadnosti grani, sudjelovanja u mirovnim misijama i školovanja u inozemstvu kao izvora varijacija u prihvaćanju četiri vrijednosne orijentacije (N=596)

	Domoljublje			Ratnička orijentacija			Sklonost mirovnim operacijama			Podrška globalnim institucijama		
	F	p	Eta2	F	p	Eta2	F	p	Eta2	F	p	Eta2
Spol	2.01	.156	.004	5.103	.024	.009	0.88	.348	.002	8.522	.004	.015
Dob	1.52	.209	.009	3.53	.015	.020	0.15	.927	.001	2.14	.095	.012
Čin	8.92	.003	.015	14.03	.000	.024	0.41	.523	.001	3.40	.066	.006
Pripadnost grani	4.92	.008	.017	0.47	.626	.002	6.22	.002	.021	0.34	.714	.001
Sudjelovanje u mirovnim misijama	0.07	.796	.000	5.23	.023	.009	8.37	.004	.015	7.89	.005	.014
Iskustvo školovanja u inozemstvu	0.21	.650	.000	0.07	.793	.000	0.06	.804	.000	2.29	.130	.000

F- omjer; p- razina statističke značajnosti; eta2 – veličina efekta izražena kvadriranim koeficijentom eta

Pređočeni podaci (Tablica 4) ukazuju na to da se sva obuhvaćena obilježja časnika, osim iskustva školovanja u inozemstvu, pojavljuju kao statistički značajni izvori razlika u prihvaćanju od jedne do četiri analizirane vrijednosne orijentacije. Značajne razlike s obzirom na sudjelovanje u mirovnim misijama utvrđene su u pogledu tri orijentacije: ratničke orijentacije, sklonosti mirovnim operacijama i podrške globalnim institucijama. S obzirom na spol značajne razlike utvrđene su u pogledu dvije orijentacije: ratničke orijentacije i podrške globalnim institucijama. Značajne razlike s obzirom na čin utvrđene su u pogledu domoljublja i ratničke orijentacije, a s obzirom na pripadnost grani OS RH, u pogledu domoljublja te sklonosti mirovnim operacijama, dok je s obzirom na dob značajna razlika utvrđena samo u pogledu ratničke orijentacije.

Drugim riječima, s obzirom na obuhvaćena obilježja, časnici OS RH međusobno se relativno najviše razlikuju u pogledu prihvaćanja ratničke orijentacije, pri čemu su kao značajni izvori razlika potvrđeni dob i čin (uz rizik manji od 1%), te spol i sudjelovanje u mirovnim misijama (uz rizik manji od 5%). Ratničkoj su orijentaciji manje skloni najmlađi časnici (21-30 godina; M=3.32, sd=0.707 u odnosu na M od 3.63 do 3.75 u ostalim dobnim skupi-

nama), časnici nižeg čina ($M=3.54$, $sd=0.644$ u odnosu na $M=3.74$, $sd=0.580$ u skupini časnika višeg čina), časnice ($M=3.50$, $sd=0.589$ u odnosu na $M=3.65$, $sd=.629$ kod časnika) te časnici koji nemaju iskustvo sudjelovanja u mirovnim misijama ($M=3.60$, $sd= .628$ u odnosu na $M=3.85$, $sd=.522$). Ujedno, iako se radi o statistički značajnim razlikama, utvrđene razlike među tim skupinama prilično su male, odnosno razlike u dobi i činu odgovorne su tek za oko 2% varijabiliteta u prihvaćanju ratničke varijacije, a razlike s obzirom na spol i sudjelovanje u mirovnim misijama za oko 1% varijabiliteta (sudeći prema pokazatelju eta – Tablica 4).

U pogledu sklonosti mirovnim misijama statistički značajne razlike (uz $p<0.01$) utvrđene su s obzirom na sudjelovanje u mirovnim misijama te s obzirom na pripadnost grani, pri čemu pozitivniji stav u odnosu na mirovne misije imaju časnici s iskustvom sudjelovanja u međunarodnim misijama ($M=4.13$, $sd=0.490$ u odnosu na $M=3.88$, $sd=0.509$ časnika koji nisu sudjelovali u misijama), te pripadnici kopnene vojske u odnosu na pripadnike hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane ($M=3.96$, $sd=.478$ u odnosu na $M=3.78$, $sd=.551$ kod pripadnika HRZ-a i PZO-e). Ponovno se radi o relativno malim razlikama, pri čemu je iskustvo sudjelovanja u mirovnim misijama odgovorno za oko 2% varijabiliteta u sklonosti mirovnim misijama, a pripadnost kopnenoj vojsci ili HRZ-u i PZO-u za oko 1,5% varijabiliteta (sudeći prema pokazatelju eta – Tablica 4).

Rezultati analize pokazuju da su u pogledu domoljublja od šest obuhvaćenih obilježja samo časnički rang i granska pripadnost statistički značajni izvori razlika (uz rizik manji od 1%). Pritom veći rezultat na skali domoljublja u prosjeku ostvaruju časnici višega osobnog čina ($M=4.13$, $sd=0.501$ u odnosu na $M=3.99$, $sd=0.581$ kod časnika nižeg čina) te pripadnici kopnene vojske i ratne mornarice (u odnosu na pripadnike hrvatskoga ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane ($M=4.07$, $sd=0.540$ te $M=4.11$, $sd=0.550$ u odnosu na $M=3.92$, $sd=0.578$ kod pripadnika HRZ-a i PZO-e). I u ovom se slučaju radi o relativno malim učincima, naime eta kao pokazatelj veličine utvrđenih razlika između skupina za obje varijable iznosi .015, odnosno .017.

Kada je riječ o podršci globalnim institucijama, statistički značajne razlika utvrđene su s obzirom na spol te iskustvo sudjelovanja u mirovnim misijama (uz rizik manji od 1%, Tablica 4). Pritom je neutralniji odnos prema globalnim institucijama u prosjeku karakterističniji za časnike muškarce ($M=2.63$, $sd=0.803$ u odnosu na časnice

$M=2.88$, $sd=0.825$), te pomalo neočekivano, časnici koji su sudjelovali u međunarodnim misijama iskazuju manju podršku globalnim institucijama od onih koji nisu sudjelovali u mirovnim misijama ($M=2.32$, $sd=0.812$ u odnosu na $M=2.71$, $sd=0.805$ kod onih koji nisu sudjelovali). I u ovom se slučaju radi o relativno malim učincima, naime eta kao pokazatelj veličine utvrđenih razlika između skupina za obje varijable iznosi .015.

Sažeto, provedene analize pokazuju da su od analiziranih obilježja kao relativno najdosljednije razlikovne varijable za prihvaćanje vrijednosnih orijentacija potvrđeni iskustvo sudjelovanja u međunarodnim misijama, potom spol, časnički rang i granska pripadnost, dok je dob izvor malih razlika samo u prihvaćanju jedne orijentacije.

Regresijska analiza

S obzirom na međusobnu povezanost nekih od analiziranih obilježja časnika (časnici s višim osobnim činovima češće su muškog spola ($r=-0.12$, $p<.01$) i stariji ($r=-0.42$, $p<.01$), i češće su se školovali u inozemstvu ($r=0.11$, $p<.01$); uz to, oni koji su se školovali u inozemstvu češće imaju iskustvo sudjelovanja u međunarodnim misijama ($r=0.20$, $p<.01$), proveli smo regresijsku analizu kako bismo utvrdili ima li svako od obilježja za koje je dosadašnjom analizom utvrđeno da je značajan izvor razlika u prihvaćanju najmanje jedne vrijednosne orijentacije samostalan doprinos (nakon kontrole doprinosa ostalih obilježja) za objašnjenje varijacija u prihvaćanju pojedinih vrijednosnih orijentacija. Kao prediktore u provedenim regresijskim analizama četiri vrijednosne orijentacije koristili smo spol, dob, časnički rang (osobni čin) te iskustvo sudjelovanja u mirovnim misijama. Dakle, u regresijske analize kao prediktor nije uvrštena varijabla pripadnost grani, budući da se radi o varijabli na nominalnoj skali, te varijabla iskustvo školovanja u inozemstvu, budući da je dosadašnja analiza pokazala da to obilježje nije značajan izvor razlika u analiziranim vrijednosnim orijentacijama.

Osnovni nalazi provedenih regresijskih analiza navedeni su u Tablici 5.

Tablica 5.
Osnovni nalazi regresijskih analiza
četiri vrijednosne orijentacije (N=596)

	Domoljublje			Ratnička orijentacija			Sklonost mirovnim operacijama			Podrška globalnim institucijama		
	β	p	r	β	p	r	β	p	r	β	p	r
Spol	-.045	.277	-.06	-.081	.048	-.10	.050	.228	.04	.096	.018	.11
Dob	.033	.465	.08	.047	.295	.10	.001	.982	.01	.150	.001	.10
Čin	.109	.016	.13	.125	.005	.15	.031	.490	.03	-.118	.008	-.07
Sudjelovanje u mirovnim misijama	.018	.659	.02	.069	.088	.07	.117	.004	.12	-.099	.014	-.10
R		.141			.193			.127			.206	
F		2.980			5.69			2.44			6.521	
P		.019			.000			.046			.000	

U skladu s nalazima provedenih analiza varijance (Tablica 4), kada su pojedina obilježja časnika potvrđena kao statistički značajni izvori tek relativno malih razlika u prihvaćanju pojedinih vrijednosnih orijentacija, i rezultati regresijskih analiza ukazuju na to da uključena obilježja časnika omogućuju objašnjenje tek malog udjela varijabilneta u mjerenim vrijednosnim orijentacijama časnika (u rasponu od 1,6% za sklonost mirovnim misijama do 4,2% za podršku globalnim institucijama).

Rezultati regresijske analize ukazuju na to da objašnjenju varijacija u prihvaćanju ratničke orijentacije statistički značajno doprinose samo osobni čin ($\beta=0.13$, $p<.01$) i spol ($\beta=-0.08$, $p<.05$), potvrđujući nalaze prijašnjih univarijantnih analiza koje pokazuju da su prihvaćanju ratničke orijentacije nešto skloniji časnici višeg čina i muškog spola. Međutim, za razliku od rezultata analize varijance, kada su kao značajni izvori razlika potvrđeni i dob i sudjelovanje u mirovnim misijama, rezultati regresijske analize pokazuju da oni nemaju značajnoga samostalnog doprinosa objašnjenju varijabilneta u prihvaćanju ratničke orijentacije ako se kontroliraju doprinosi spola i osobnog čina.

Objašnjenju varijabilneta u podršci globalnim institucijama statistički značajno doprinose svi uključeni prediktori, pri čemu relativno najviše doprinose dob ($\beta=0.15$, $p<.01$), potom čin (kao supresor varijabla ($\beta=-0.12$, $p=.01$, $r=-.07$, $p>.05$), te spol ($\beta=0.10$, $p=.02$) i sudjelovanje u mirovnim misijama ($\beta=-0.10$, $p=.01$), potvrđujući ranije nalaze koji pokazuju da su podršci globalnim institucijama sklonije časnice i oni koji nemaju iskustvo u mirovnim misijama (Tablica 3), ali ukazujući i na važnost

dobi, ako se već kontroliraju doprinosi spola i iskustva sudjelovanja u mirovnim misijama, pri čemu su podršci globalnim institucijama skloniji časnici starije dobi.

Regresijske analize vezane uz domoljublje i sklonost mirovnim operacijama samo potvrđuju da nalazi o tome kako su domoljublju skloniji časnici višeg čina, a mirovnim operacijama skloniji časnici koji su već sudjelovali u mirovnim misijama vrijede i ako se kontrolira eventualni doprinos ostalih obilježja časnika.

RASPRAVA I PREPORUKE ZA BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

U ovom smo radu krenuli od Frankeove konceptualizacije koja u razumijevanju identiteta suvremenih vojnih organizacije polazi od razlikovanja četiri vrijednosne orijentacije: ratničke i mirotvorne, te domoljubne i orijentacije podržavanja globalnih institucija. Pritom smo nastojali utvrditi u kojoj su mjeri te vrijednosne orijentacije prihvaćene među časnicima OS RH, jesu li ponajprije ratnička i mirotvorna orijentacija časnika, ali i domoljubna i orijentacija podržavanju globalnih institucija međusobno kompatibilne ili isključive, te kakav je odnos između sociodemografskih obilježja časnika, njihova profesionalnog statusa i iskustva i navedene četiri vrijednosne orijentacije. U operacionalizaciji vrijednosnih orijentacija koristili smo se hrvatskim prijevodom Frankeova originalnog instrumenta koji bi uz zahvaćanje četiri vrijednosne orijentacije trebao omogućiti mjerenje i ekonomskog liberalizma te makijavelizma. Početna provjera faktorske valjanosti hrvatskoga prijevoda originalnog instrumenta nije potvrdila mogućnost zahvaćanja svih šest dimenzija, te smo skraćivanjem instrumenta i izborom čestica na temelju rezultata faktorske analize ostvarili mogućnost valjanog i relativno pouzdanog zahvaćanja četiri vrijednosne orijentacije: ratničke orijentacije, sklonosti mirovnim misijama, domoljublja i podrške globalnim institucijama. Od navedenih dimenzija časnici OS RH najskloniji su prihvaćanju domoljublja. To je očekivan rezultat, s obzirom na to da je domoljublje vrijednosna okosnica oko koje se gradi identitet pripadnika oružanih snaga i vojna kultura općenito. Na to, između ostalog, ukazuje i dosljednost visokog vrednovanja domoljublja u različitim kulturnim i organizacijskim kontekstima, vidljiva iz usporedbe rezultata časnika OS RH i rezultata časnika i kadeta iz američkih istraživanja (Slika 1).

Za razliku od očekivano visokog identificiranja s vrijednostima domoljublja utvrđen je i iznenađujuće visok stupanj prihvaćanja uloge mirotvorca, pri čemu je bitno

istaknuti da časnici i časnice podjednako prihvaćaju tu orijentaciju, bez obzira na dob, čin, gransku pripadnost ili iskustvo školovanja u inozemstvu. Jedino profesionalno obilježje koje diferencira časnike u pogledu prihvaćanja mirovnih misija upravo je iskustvo sudjelovanja u međunarodnim misijama: pritom časnici s tim iskustvom pokazuju iznimno visoko prihvaćanje uloge mirotvorca ($M=4.13$).

Kada je riječ o ratničkoj orijentaciji, stavovi časnika su nešto diferenciraniji. Časnici višeg osobnog čina i časnici muškog spola skloniji su prihvaćanju ratničkih vrijednosti, a ako se obuhvaćena obilježja gledaju pojedinačno, onda su u prihvaćanju ratničkih vrijednosti skloniji časnici srednje i starije dobi. Ovdje je nužno istaknuti da se iz pozicije časnika OS RH ratnička i mirotvorna orijentacija vide kao međusobno nezavisne orijentacije, te se može reći da časnici te dvije orijentacije vrednuju iz različitih pozicija, imajući u vidu različite kontekste. Takav rezultat upućuje na veliku vjerojatnost da će na strukturu prihvaćanja jedne i/ili druge orijentacije znatnije utjecati situacijski faktori. To istodobno implicira da će se časnici s relativnom lakoćom prilagoditi kontekstu suvremenih kompleksnih mirotvornih operacija, za koje je karakteristično to da obuhvaćaju i borbene i neborbene djelatnosti te od sudionika zahtijevaju brzo “prebacivanje” iz uloge u ulogu (Franke, 1997., str. 35). Kada je riječ o legitimaciji sudjelovanja u međunarodnim misijama, bitno je uočiti to da časnici svoje sudjelovanje u misijama vežu i uz domoljublje i uz poštovanje prema međunarodnim institucijama poput UN-a (za razliku od ratničke orijentacije koja jest pozitivno povezana s domoljubljem, ali nije povezana s podrškom globalnim institucijama). Ipak, prihvaćanje autoriteta i legitimiteta međunarodnih institucija jest općenito relativno nisko, a uz to su im upravo oni koji imaju iskustvo sudjelovanja u međunarodnim misijama značajno manje skloni.⁸ To upućuje na zaključak da su pitanja izvora legitimiteta misija i autoriteta međunarodnih institucija upravo u kontekstu međunarodnih misija moguće područje nesporazuma i potencijalni izvor problema.⁹

8 Tako da možemo pretpostaviti da će kontekst međunarodne misije kao situacijski faktor sam po sebi negativno utjecati na sklonost prihvaćanja autoriteta globalnih institucija i kod onih skupina – žena, starijih i časnika s nižim činovima – koji su inače načelno skloni prihvaćanju tih institucija.

9 Ipak, treba uzeti u obzir činjenicu da je faktor podrške globalnim institucijama relativno nekonzistentan te bi ga u idućim istraživanjima svakako trebalo “pojačati” novim česticama kako bi se dobio čvršći temelj za iznošenje zaključaka.

Na kraju, uz uvažavanje središnje uloge časničkog zbora u organizacijskom kontekstu oružanih snaga (Snider, 1999.), potrebno je uočiti važnost unutarorganizacijske kontekstualizacije identiteta časničkog zbora. H. Sorensen tako ističe: "Oružane snage zapadnog tipa popunjene su s pet tipova osoblja, vojnim časnicima, civilnim profesionalcima, ročnicima, dočasnicima i civilnim namještenicima. Zbog toga što je časnički zbor u središtu obje diskusije [I/O i konvergencija/divergencija], vojna profesija mora biti redefinirana u relaciji u odnosu na ostale grupe osoblja u vojsci" (Sorensen, 1994., "Redefinition", para. 3), što bi ujedno omogućilo i kvalitetniju analizu obilježja časničke profesije. Broj pripadnika OS RH koji sudjeluju u međunarodnim misijama povećava se i u tim misijama više ne sudjeluju samo časnici, kao što je to bilo u počecima hrvatskog sudjelovanja u međunarodnim misijama. Stoga bi, kako bi se upotpunila slika o strukturi stavova prema ratničkim i mirotvornim ulogama i zadaćama na razini OS RH, bilo zanimljivo nalaze ovog istraživanja upotpuniti nalazima o stavovima pripadnika ostalih skupina pripadnika OS RH.

LITERATURA

- *** (2009.), *Godišnja razmjena informacija o obrambenom planiranju 2009.* Zagreb: MORH.
- *** (2009.), *Počinje služenje drugog naraštaja dragovoljnih ročnika: MORH – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske – službeni web portal.* <http://www.morh.hr/hr/vijesti-najave-i-priopcenja/priopcenje/pocinje-sluzenje-drugog-narastaja-dragovoljnih-rocnika.html> (pristupljeno 17. 5. 2009).
- *** (2009.), *SMOS – Sudjelovanje pripadnika OS RH u mirovnim operacijama UN-a i EU-a.* URL: <http://www.morh.hr/hr/smos-sudjelovanje-pripadnika-osrh-u-mirovnim-operacijama-un-a-i-eu-a.html> (pristupljeno 19. 4. 2009).
- DANDEKER, C. (1994.), New times for the military: Some sociological remarks on the changing role and structure of the advanced societies, *British Journal of Sociology*, 45 (4): 637-655.
- FRANKE, V. C. (1997.), Warriors for peace: The next generation of U.S. military leaders, *Armed Forces & Society*, 24 (1): 33-57.
- FRANKE, V. C. (1998.), Old Ammo in New Weapons?: Comparing Value-Orientations of Experienced and Future Military Leaders, *Journal of Political & Military Sociology*, 26 (2): 253-271.
- FRANKE, V. C. (1999.), *Preparing for peace: Military Identity, Value Orientations, and Professional Military Education.* Westport: Greenwood Publishing Group.

- FRANKE, V. C. (2000.), Duty, Honor, Country: The Social Identity of West Point Cadets, *Armed Forces & Society*, 26 (2): 175-203.
- FRANKE, V. C. (2001.), Generation X and the military: A comparison of attitudes and values between west point cadets and college students, *Journal of Political & Military Sociology*, 29 (1): 92-119.
- FRANKE, V. C. i HEINECKEN, L. (2001.), Adjusting to Peace: Military Values in a Cross-National Comparison, *Armed Forces & Society*, 27 (4): 567-597.
- FRANKE, V. C. (2003.), The social identity of Peacekeeper, u: Britt, T. W. i sur. (ur.), *The psychology of the peacekeeper* (str. 31-52), London: Praeger.
- HALTINER, K. i TRESCH, T. (2008.), European Civil-Military Relations in transition: The Decline of Conscription, u: Caforio, G. i sur. (ur.), *Armed Forces & Conflict Resolution*. Emerald Group Publishing Limited.
- HARRIES-JENKINS, G. (1990.), The Concept of Military Professionalism, *Defense Analysis*, 6 (2): 117-130.
- HUNTINGTON, S. P. (1994.), *The Soldier and the State*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- JANOWITZ, M. (1971.), *The Professional Soldier*. New York: The Free Press.
- LANGHOLTZ, H. J. (2003.), Series Foreword, u: Britt, T. W. i sur. (ur.), *The psychology of the peacekeeper* (str. ix-x), London: Praeger.
- MURRAY, W. (1999.), Does military culture matter?, *Orbis*, 43 (1): 27-43.
- SMERIĆ, T. (2005.), *Sparta usred Babilona – Sociološki aspekti vojne profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- SMERIĆ, T., MIŠETIĆ, A., FRANČ, R., IVIČIĆ, I., RIHTAR, S. (2008.), *Stavovi časnika OS RH, Hrvatski nacionalni identitet i identitet Hrvatske vojske – anketa među časnicima*. Istraživačko izvješće. Zagreb: Institut Pilar. Naručitelj: Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (MORH), Institut za istraživanje i razvoj obrambenih sustava (IROS).
- SNIDER, D. M. (1999.), An uninformed debate on military culture, *Orbis*, 43 (1): 11-27.
- SOETERS, J. L. (1997.), Value orientations in military academies: A thirteen country study, *Armed Forces & Society*, 24 (1): 7-26.
- SORENSEN, H. (1994.), New perspectives on the military profession: The I/O model and esprit de corps reevaluated, *Armed Forces & Society*, 20 (4): 599-619.
- VAN DOORN, J. (1965.), The Officer Corps: A Fusion of Profession and Organization, *European Journal of Sociology*, VI (2): 262-282.
- WALTZ, K. N. (1998.), *Čovjek, država, rat*. Zagreb: Barbat.

Petra RODIK
Renata FRANČ
Ines SUČIĆ

**Ratnička i mirotvorna
uloga kao aspekti
identiteta časnika
OS RH**

WINSLOW, D. (2004.), *Canadian Warriors in Peacekeeping*, u: J. Callaghan i M. Schönborn (ur.), *Warriors in Peacekeeping. Points of Tension in Complex Cultural Encounters* (str. 51-82), Münster: LIT.

ŽUNEC, O. (1999.), *Hrvatska vojska 2000: nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija*. Zagreb: Socijaldemokratska partija Hrvatske i Štrata istraživanja.